

Tűz támadásban való Rend tartás

Közreadja: Dr. Hadnagy Imre József

A Tűzoltó Múzeum könyvtára sok-sok kincset őrizhet, ennek egyik bizonyítéka – valamelyik magyarországi település – nem rég előkerült kézzel írott tűzszabály-rendelete. A „*Tűz támadásban való Rend tartás*” a keltezés szerint 1738. április 26-án „született”.

A néhány oldalas – 16 pontba foglalt - írás településhez kötése az árulkodó jelek kis száma miatt nehéz. A szépen író, és fogalmazó szerző sem a saját, sem a település nevét nem rögzítette, a belső és külső város, a település egy részének Szigethként¹ való megnevezése, tornyok, sőt a Parochialis Ecclesiánál (lelkészi hivatalnál) lévő torony említése, a belső városi kapuk – lehet, hogy a belső várost övező városfal kapuinak - létezése, Schmidt Kolompár József helyi lakos megnevezése lehetnek az azonosítás támpontjai.

A rendtartást valószínű, hogy a település írástudói közül valaki - pap, íródeák, ügyvéd, vagy jurátus - rögzítette. Az írás különlegessége a szép magyar nyelvi kifejezések használata, ez azért is érdekes, mert a nyelvújítást megelőzően született irományról van szó, amely akkor „látta meg a napvilágot”, amikor még a latin volt hazánkban a hivatalos nyelv.

A szövegben latin szavak és kifejezések is előfordulnak, egyesek magyar megfelelőjének a megtalálása, másoknak az elolvasása nem sikerült, ám ennek ellenére a rendtartás teljes egészében értelmezhető, a leírtak a település elöljáróságának elképzelését kristálytisztán tükrözik. A korabeli betűvetést – a kézzel írt betűk formáját - nem ismerő is képes élvezettel olvasni.

A szöveg a latin, és a német helyesírás néhány szabályát is követi, ez érthető, mert ekkor a magyar nyelvnek hivatalosan elfogadott szabályrendszere nem létezett. Példaként a német nyelvet követi a főnevek írásában (nagy kezdőbetű) - ám nem következetesen, az igekötők használatában. Vagy a latin nyelv szabályát követi az **is** szó használatában, ugyanis a megelőző szóval egybeírja, ám a latin ezt főképpen az **és** használatakor alkalmazza.

A latin szavak, és kifejezések használata arra utal, hogy adott esetben a megfelelő magyar kifejezés nem ismert, vagy a szerző a hivatalos nyelv kifejezéséhez ragaszkodik.

A szerző számára más szempontból is érdekes olvasmány volt ez a szabályrendelet. Az 1800-as évek második felében született déd-, és nagyszülei beszédének sok-sok elemével találkozott, sőt a nagykunsági í-ző nyelvjárás több szavát, kifejezését véli megjeleníteni az irományban.

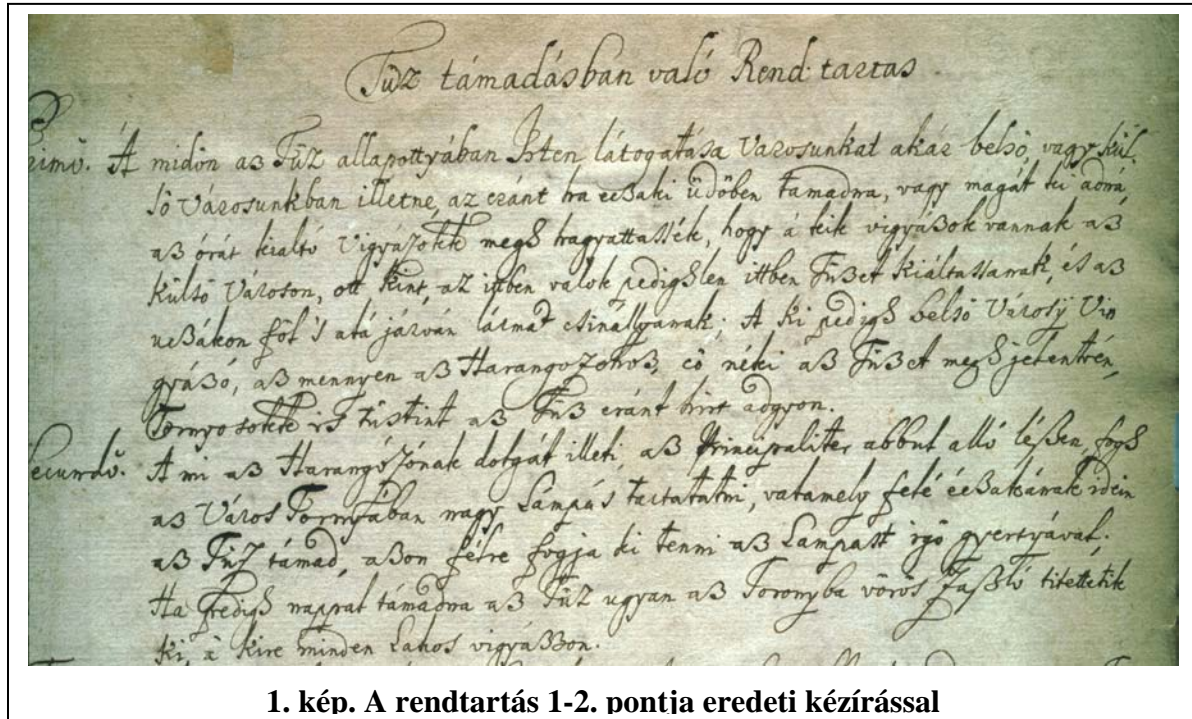
A tűzrendészet története oldaláról vizsgálva is értékes írásmű, mert a leírtak bizonyítják, hogy a tüzek elleni fellépés igen fontos közösségi feladatát tükrözi a rendelet.

A tűz korai **felderítésére** járőröket, toronyfigyelőket alkalmaznak. A **tűzi lárma** dobbal, trombitával történik, a harangokat félre verik, a toronyban a piros zászlót (éjjel a lámpát) a tűz irányába kiteszik, a városkapunál álló hajdúk mozsárágyúkkal lönek. Az emberek a fertály-meseterekhez (faluk, vagy város részért felelős emberekhez) mennek eligazításra, majd a tűz helyszínére sietnek. A lajtokat lovakkal, vagy ökrökkel vontatják a tűzhöz, az emberek tűzoltószereket - bőrvedreket, fejszéket, stb. visznek magukkal. A **tűz megfékezésére**: az égő házat, a közvetlen mellette levőket vízzel oltják, a harmadik, negyedik ház tetejét levonják, az ácsok kőművesek, a mesteremberek, inasok és segédek, fecskendőt

¹ A szerző szülőfaluja határának egy részét ugyancsak Szigetnek nevezik. Ez azért érdekes, mert a Tiszától mintegy 15 km távolságra lévő település határában ma nincs olyan vizes terület, amelyből kiemelkedve egy határrészt szigetnek kellene nevezni. Ám a Tisza szabályozása előtt a település egész területe az árterülethez tartozó lápos-mocsaras vidék volt, és akkor valóban a falu határának egy részét szigetnek nevezhetnék. Ebből eredően csak a Tisza mellett sok település részét is nevezhetik szigetnek, holott manapság ennek földrajzi okai nem léteznek.

kezelők, kapások, kéményseprők feladatai rögzítve vannak. A **tűzoltószer**ek tartására, beszerzésére, javítására rendelkezések kerültek megfogalmazásra. Az **elismerés és büntetési szankciók** rögzítve vannak. A városi előjárásnak is a tűz helyszínére kell menni és ott szorgalmaskodni, az embereket kell irányítaniuk.

Nézzük miként szólnak a regulák.

1. kép. A rendtartás 1-2. pontja eredeti kézírással

Korabeli írással.

Elsőként.

A midőn az Tűz állapotjában Isten látogatása Városunkat akár belső vagy külső Városunkban illetné, az eránt, ha északi üdőben támadna, vagy magát ki adná, az órát kiáltó Vigyázókk meg hagyattassék, hogy a kik Vigyázók vannak az **Külső Város**on, ott kinn, az ittben valók pediglen ittben Tűzet kiáltassanak, és az utcákon föl s alá járván lármát csinállyanak. A ki pedig **belső Város**ig vigyázó, az mennyen az Harangozóhoz, eő néki az Tűzet megjelentvén, Tornyossokk is tüstint az Tűz eránt hírt adgyon.

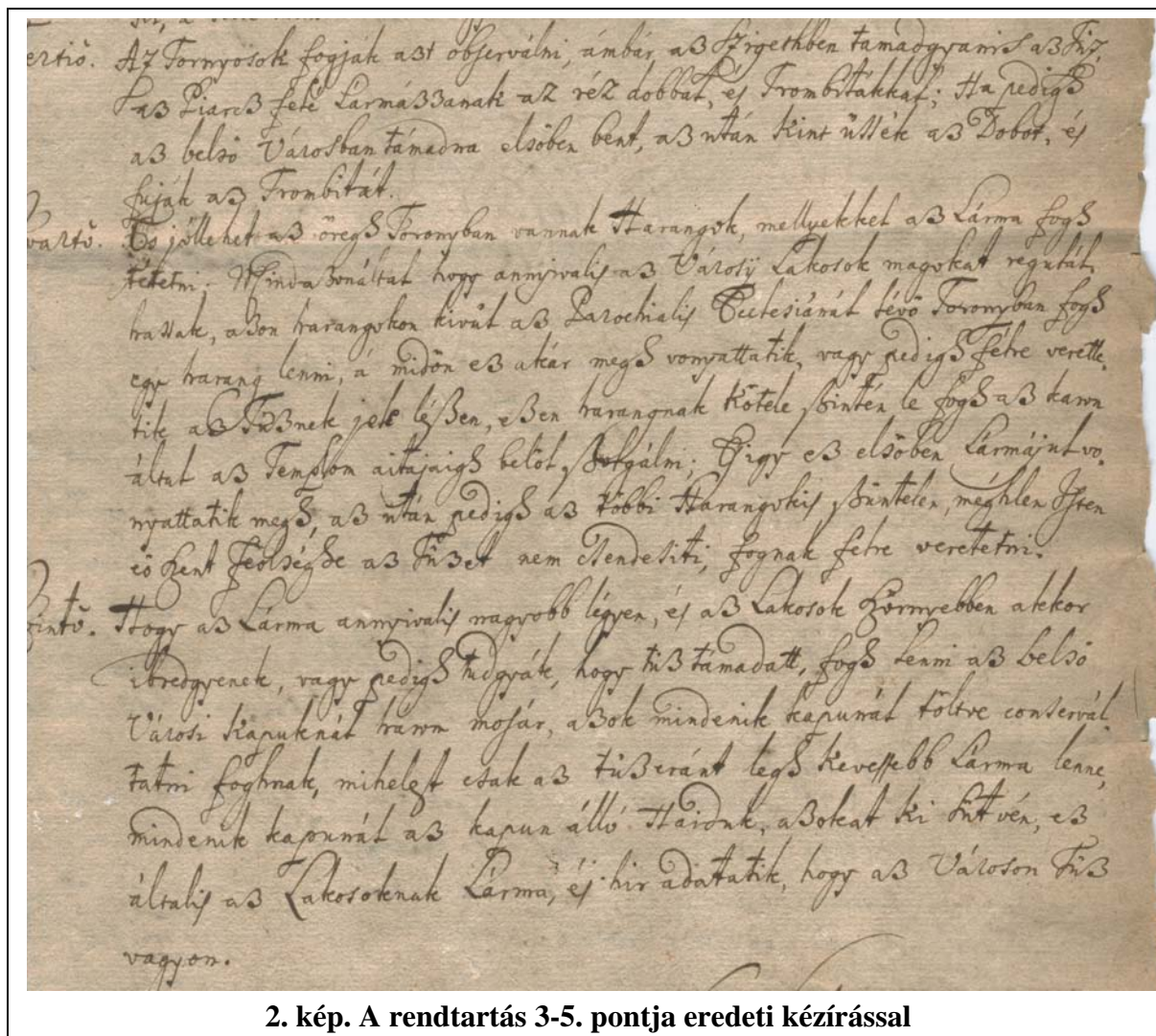
Másodikként.

A mi az Harangozónak dolgát illeti az primapaliter abból álló lészen, fog az Város Tornyában nagy Lámpát tartatadni, valamely felé északának idén az Tűz támad, azon félre fogja kitenni az Lámpást égő Gyertyával. Ha pedig Nappal támadna az Tűz ugyan az Toronyban vörös Zászló tétettetik ki, a kire minden lakos vigyázzon.

Kissé magyarátván.

Amikor tűz állapotban Isten látogatja városunkat, akár belső, vagy külső városunkban illetné, az iránt, ha éjszakai időben támadna, vagy magát kiadná fellobbannának a lángok, az órát kiáltó vigyázóknak meghagyattassék, hogy akik vigyázók vannak a külső városon ott kinn, az ittben valók pediglen ittben tüzet kiáltassanak, és az utcákon fel s alá járván lármát csináljanak. Aki pedig belső városig vigyázó, az menjen a harangozóhoz, ő neki a tüzet megjelentvén, a toronyosoknak is tüstént a tűz iránt hírt adjon.

Ami az harangozónak dolgát illeti: az elsőként abból álló lészen, fog a város tornyába nagy lámpát tartani valamely felé - éjszakának idején - a tűz támad, azon félre fogja kitenni a lámpást égő gyertyával. Ha nappal támadna a tűz ugyanaz toronyban vörös zászló tétettetik ki, akire minden lakos vigyázzon (figyeljen fel).

2. kép. A rendtartás 3-5. pontja eredeti kézírással

Harmadikként.

Az Tornyosok fogják azt observálni, ámbár, az **Szigetben** támadgyon is az Tűz az Piarcz felé lármázzanak az réz dobbal, és Trombitákkal. Ha pedig az Belső Városban támadna elsőben bent, az után kint üssék az Dobot, és fújják az Trombitát.

Negyedikként

És jöllehet az öreg Toronyban vannak Harangok, mellyekkel az Lárma fog tétetni. Mindazonáltal hogy annyival is az Városi Lakosok magokat regulál hassák, azon harangokon kívül az **Parochialis Ecclesiánál lévő Toronyban** fog egy harang lenni, a midőn ez akár meg vonyattatik, vagy pedig félre verettetik az Tűznek jele lészen, ezen harangnak kötele szintén le fog az karon által az Templom ajtajáig belől szolgálni. Így ez elsőben lármájul vonyattatik meg, az után pedig a

A tornyosok fogják azt figyelni, ámbár a Szigetben támadjon is a tűz a piac felé lármázzanak a rézdobbal, és trombitákkal. Ha pedig a belső városban támad elsőben bent, azután kint üssék a dobot, és fújják a trombitát.

És jöllehet, hogy az öreg toronyban vannak harangok, melyekkel a lárma fog tétetni. Mindazonáltal hogy annyival is a városi lakosok magukat a szabályokhoz tartsák, azon harangokon kívül a lelkészi hivatalnál lévő toronyban fog egy harang lenni, amidőn akár ez megvonattatik, vagy pedig félre verettetik az tűznek jele lészen, ezen harangnak kötele a karzaton keresztül a templom ajtajáig belül fog szolgálni. Így elsőben lármául vonattatik meg, azután pedig a

többi Harangok is szüntelen, méghlen Isten eö Szent Feölséghe az Tüzet az nem csendesíti, fognak félre veretni.

Ötödikként.

*Hogy az Lárma annyival is nagyobb légyen,és az Lakosok Szörnyebben akkor íbredgyenek, vagy pedig tudgyák, hogy Tűz támadott, fog lenni az **belső Városi Kapuknál** három mosár, azok mindenik Kapunál töltve konservál tatni foghnak, mihelyt csak az tűz eránt legkevesebb lárma lenne, mindenik kapunál az kapun álló Haiduk, azokat kisütvén, ez által is az Lakosoknak Lárma, és hír adatatik, hogy az Városon Tűz vagyon.*

Hatodikként.

Magistratualiter az bür Vödörök, Föcskendők, és Laitorják eránt, hogy minden háznál mind külső, mind pedig belső Városban Boldoghnál és Szegénynél mind ezek legyenek, és holnaponkint investigáltassanak, s revideáltassanak harminc kétt forint büntetés alatt lett deter mináció, ha azért Isten, eö Szent Fölsége Városunkat továbbis Tűzzel látogattya, minden Gazda, és Lakos az maga Házára Laitorjákat elsőben is föl alicsa, és álitassa, vízről is a mennyiben lehet Provisiot tégyen, meg tudván hol, és melyik uczában adta ki magát az Tűz, az Vödörrel a Lakós, vagy mennyen, vagy pedig az Fertály Mesternek rendelése szerint külgye emberit ugyan a vighre - Minden Lakós meg értvén az Tűz Lármát, magha Fertály Mesterinek háza előtt meg jelennik.

Hetedikként.

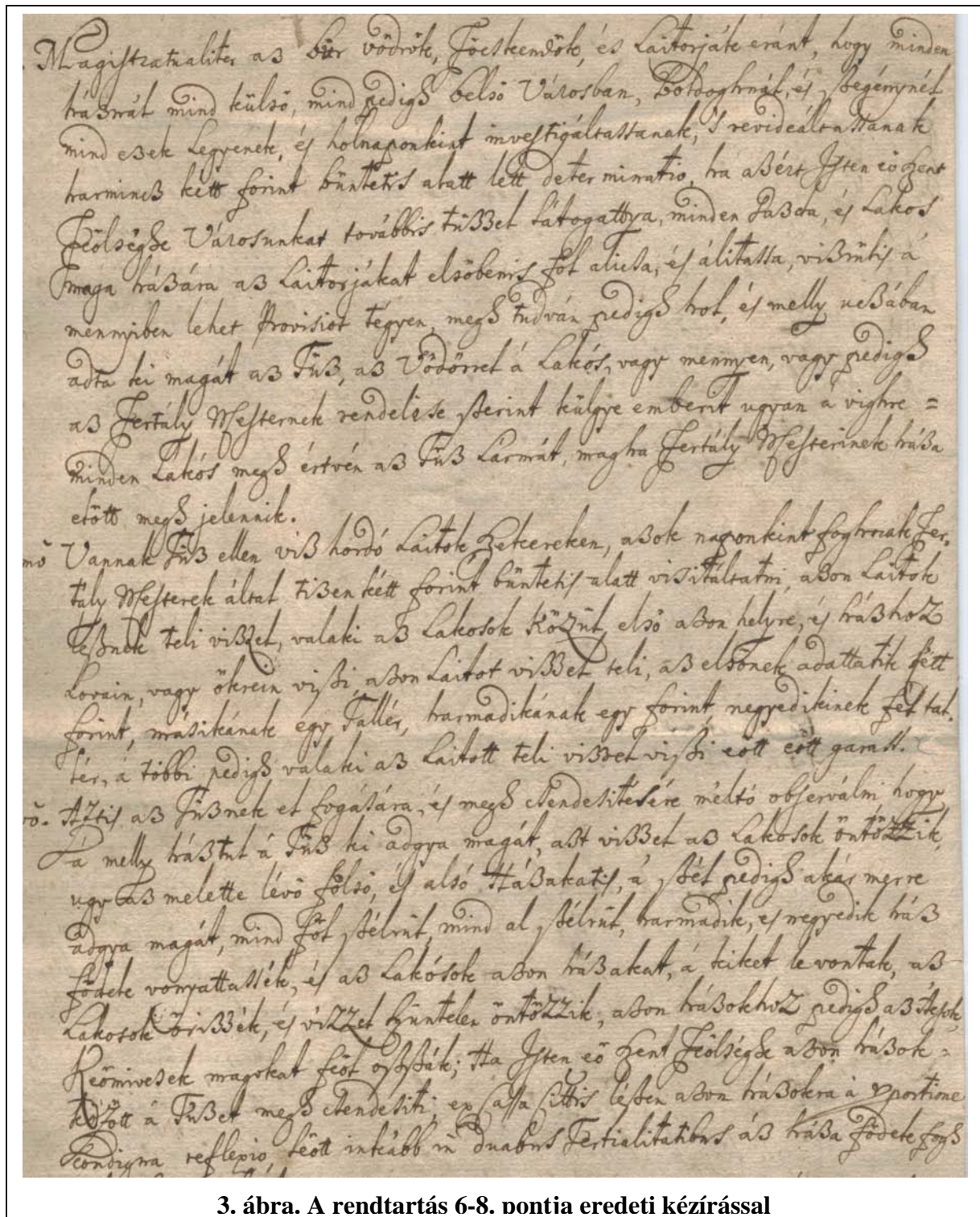
Vannak Tűz ellen víz hordó Laitok Szekereken, azok naponkint foghnak Fertály Mesterek által tizen kétt forint büntetis alatt vizitáltatni, azon Laitok lesznek teli vízzel, valaki az Lakósok közül, első azon helyre, és házhoz Lovain, vagy ökrein viszi, azon Laitot vízzel teli, az elsőnek adattatik kétt forint, másikának egy Tallér, harmadikának egy forint, negyedikének fél tallér, a többi pedig valaki az Laitot teli vízzel viszi eöt eöt garast.

többi harangok is szüntelen, mígnem Isten Ö Szent Felsége a tüzet nem csendesíti, fognak félre veretni.

Hogy a lárma annyival is nagyobb legyen, és a lakosok akkor szörnyebben ébredjenek, vagy pedig tudják, hogy tűz támadott, fog lenni a belső városi kapuknál három mozsár(ágyú), azok mindenik kapunál megtöltve őriztetni fognak, mihelyt a tűz iránt legkevesebb lárma lenne, mindenik kapunál a kapun álló hajdúk, azokat kisütvén, az által is a lakosoknak lárma és hír adattatik, hogy a városon tűz vagyon.

Az előljáráóság rendelete szerint a bőrvödörök, fecskendők, és létrák minden háznál – mind a külső, mind a belső városban, boldognál (gazdagnál) és szegénynél – legyenek, és havonta ellenőriztessenek és használhatóságukról meggyőződjenek – harminc két forint büntetés terhe alatt lett meghatározva. Ha azért Isten, Ö Szent Felsége városunkat továbbra is tűzzel látogatja, minden gazda és lakos a maga házánál létrával rendelkezzen, és vízről gondoskodjon, és ha megtudván melyik utcában adta ki magát a tűz, a vödörrel a lakos, vagy menjen, vagy pedig a fertálmester rendelkezése szerint küldje embereit ugyanaz végre. Minden lakos megértve a tűz lármát, maga fertálmesterinek háza előtt meg jelenjen.

Vannak - tűz ellen - víz hordó lajtok szekereken, azokat naponként fogják a fertálmesterek – tizenkét forint büntetés alatt - megszemlélni. Azon lajtok lesznek teli vízzel, valaki a lakosok közül – az első - azon helyre és házhoz - lovaival, vagy ökreivel viszi, azon lajtot vízzel teli, az első adattatik két forint, a másikának egy tallért, a harmadikának egy forint, negyedikének fél tallér, a többi, pedig valaki a lajtot teli vízzel viszi öt-öt garas.

3. ábra. A rendtartás 6-8. pontja eredeti kézírással

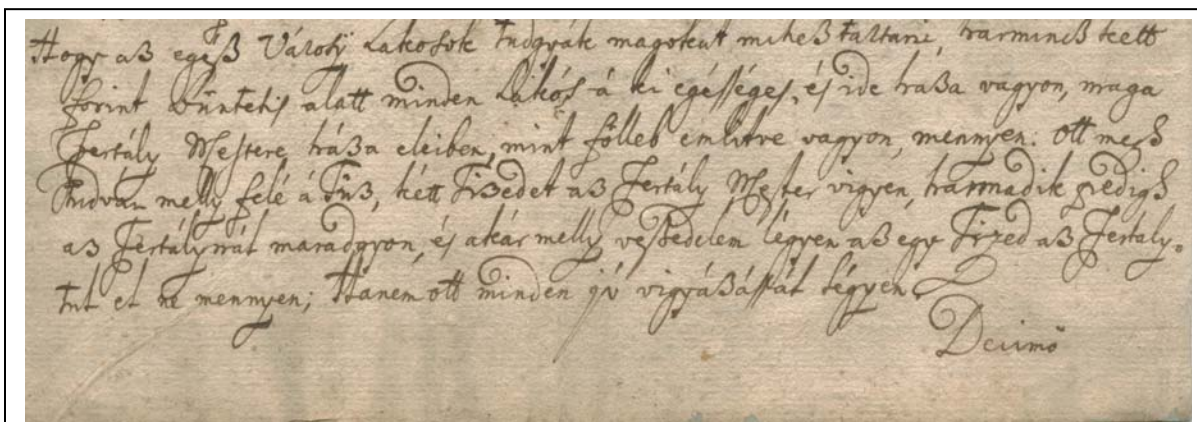
Nyolcadikként.

Azt is a Tűznek el fogására, és megcsendesítésére méltó observálni, hogy a melly Házról a Tűz ki adgya magát azt vízzel az Lakosok öntözzék úgy az mellette

Azt is a tűznek elfogására, és megcsendesítésére méltó betartani, hogy amely háztól a tűz az a lakosok vízzel öntözzék, úgy a mellette

lévő felső és alsó Házakat is, a szél pedig akár merre adgya magát mind föl szélről, mind al szélről, harmadik és negyedik Ház födele vonyattassék, és az Lakosok azon Házakat, a kiket le vontak, az Lakosok őrizték és Vízzel szüntelen öntözzék, azon Házakhoz pedig az Átsok, Kőművesek magukat föl osszák. Ha Isten eő Szent Felsege azon házok között a Tüzet meg csendesíti egy cassa? cittis? is léssen azon Házokra a **pportime Pendigma reflexio** leött inkább in drabus Fertialitátibus az háza födele fog néki bonificáltatn.

levő felső és alsó házakat is. A szél, pedig akármerre adja magát, mind felső szélről, mind alsó szélről, a harmadik és negyedik ház fedele levonassék, a lakosok azokat a házakat, akiket levontak, a lakosok őrizték, és vízzel szüntelen öntözzék, azon házakhoz az ácsok és kőművesek magukat fölösszák. Ha Isten Ő Szent Felsege a házak között a tüzet megcsendesíti, egy gyors megoldás léssen azon házakra, a kényszerűen lebontott részeket helyreállítják, a ház fedeléért, pedig kártalanítás jár.

4. kép. A rendtartás 9. pontja eredeti kézírással

Kilencedikként.

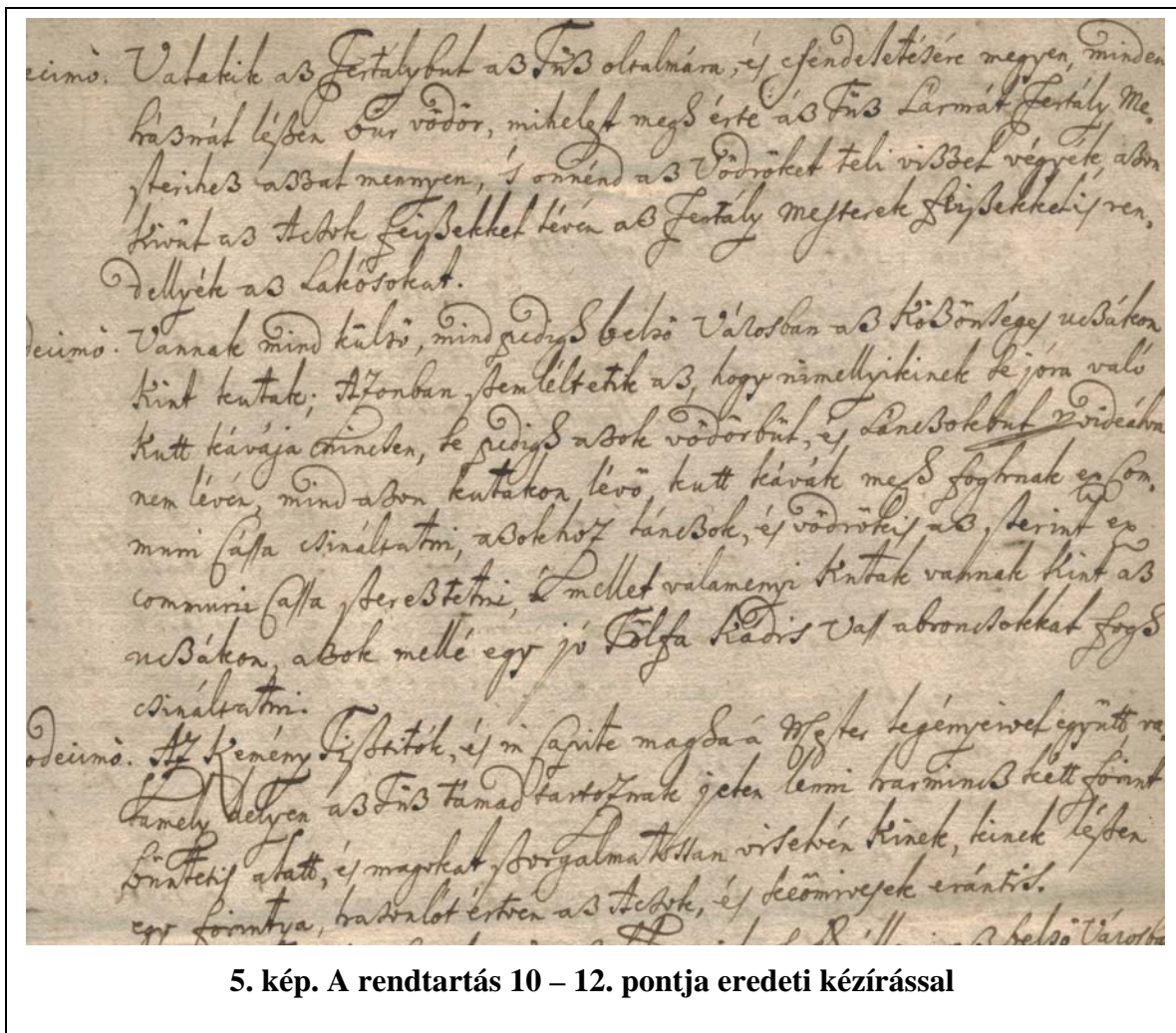
Hogy az egyéb Városi Lakosok tudgyák magukat mihez tartani, harminc kétt forint büntetis alatt minden Lakos az ki egészséges és ide haza vagyon, maga Fertály Mestere háza eleiben, mint fölleb említve vagyon, mennyen. Ott meg tudván melly felé a Tűz, két Tizedet az Fertály Mester vigyen, harmadik pedig az Fertálnál maradgyon, és akár melly veszedelem légyen az egy Tized az Fertálytul el ne mennyen. Hanem ott minden jó vigyázássát tégyen (értéket őrizzen).

Tizedikként.

Valakik az Fertálybul az Tűz oltalmára, és elcsendesítésére megyen, minden Háznál léssen bűr vödör, mi helyt meg érte az Tűz Lármát Fertály Mestereihez azzal mennyen, S onnénd az Vödörket teli vízzel vigyék, azon kívül az Átsok fejszékkal lévén az Fertály mesterek fejszékkal is rendelgyék az Lakosokat.

Hogy az egyéb városi lakosok tudják magukat mihez tartani – harminckét forint büntetés alatt, mindenki, aki egészséges és idehaza vagyon, maga fertálymestere háza eleiben, mint feljebb említve vagyon, menjen. Ott megtudja melly felé a tűz, két tizedet a fertálymester vigyen, a harmadik pedig a fertálnál maradjon, és akármilyen veszedelem légyen ez az egy tized a fertálytól el ne menjen, hanem ott minden jó vigyázását tegye.

Valakik a fertályból a tűz oltására és elcsendesítésére megyen (vannak kijelölve), minden háznál léssen bőrvödör, mihelyt megérte a tűz lármát fertálymesterhez azzal menjen. Onnan a vödörket tele vízzel vigyék, azon kívül az ácsok fejszékkal lévén a fertálymesterek fejszékkal is rendelgyék a lakosokat (a tűzhöz).

5. kép. A rendtartás 10 – 12. pontja eredeti kézírással

Tizenegyediként.

Vannak mind külső, mind belső Városban az közönséges utcákon kint kutak. Azonban szemléltetik az, hogy némelyikinek se jóra való kútt kávája sincsen, se pedig azok Vödörből, és Lánczokból poideálva? nem lévén, mind azon kutakon lévő kútt kávák meg foghnak egy formum Cassa? csináltatni, azokhoz láncok és vödörök is az szerint egy communi cassa? szeresztetni. A mellet valamennyi kutak vannak kint az utzákon azok mellé egy jó Tölgyfa? (tölgyfa?) Kád s vass abroncsokkal fog csináltatni.

Tizenkettedikként.

Az Kémény Tisztítók, és mi saját maga a Mester legényeivel együtt valamely helyen az Tűz támad tartoznak jelen lenni harminc kétt forint büntetés alatt, és magukat szorgalmatosan viselvén kinek kinek léssen egy forintja, hasonlót értvén az Átsok és keömivesek eránt is.

Vannak mind a külső, mind a belső városban a közönséges utcákon kint kutak. Azonban szemléltetik az, hogy némelyiknek se jóra való kútkávája, se pedig azok vödörből, és láncokból ellátva nem lévén, mind azon kutakon lévő kútkávák meg fognak egyformán csináltatni, azokhoz láncok és vödörök az szerint szeresztetni. Az mellett valamennyi kutak vannak kint az utcákon azok mellé egy jó tölgyfa kád vas abroncsokkal fog csináltatni.

A kéménytisztítók, és mi saját maga a mester legényeivel együtt valamely helyen a tűz támad tartoznak jelen lenni – harminc két forint büntetés alatt, és magukat szorgalmatosan viselvén kinek-kinek léssen egy forintja, hasonlót értvén az ácsok és kőművesek iránt is.

32. Ezen két réz föcskendő, azok egyike fog állani a Belső Városban
 a másika pedig kint a Piarcon. Ezekk Suspertióját Prothocollá-
 ris szerint Schmidt Kolompár József magára véve, arra is kötelezte
 magát, hogy az Tűz támadás alkalmatosságával maga legényével együtt
 fogja az Föcskendezést dirigálni, lévén azon Föcskendőknek olyan súlya,
 és nehézsége, hogy gyalogos emberek el nem vihetik, arra való tűzre az
 ide való lakosok leginkább kiknek lovai vannak köteleztetnek azon
 Föcskendőket oda vinni, a hol az Tűz léssen, a kiért kinek, kinek egy
 Föcskendő elvitelétől léssen fizetése két forintja is. 1822.
 Mint hogy az Föcskendőkhöz szükségessék lesznek emberek is, hogy aként
 abban is az Kolompár meg ne fogyatkozzék, tartoznak az kapások
 közül mindenikéhez tízen két jó erős legény, sőt az sorvompokij
 mellettük legyenek, léssen pedig farad sagókest kinek, kinek huzson éőt
 tűzre is 25. j. ebben kapások engedéllyel lévén indifferimatió
 négy forint.

6. kép. A rendtartás 13. pontja és 14. pontjának egy része eredeti kézírással

Tizenharmadikként.

Lészen két réz föcskendő, azok egyike fog állani az belső Városban, az másika pedig az Piarcon. Ezekk Suspertióját Prothocolláris szerint is Schmidt Kolompár József magára véve, arra is kötelezte magát, hogy az Tűz támadás alkalmatosságával maga legényével együtt fogja az Föcskendezést dirigálni lévén azon Föcskendők olyan súlya és nehézsége, hogy gyalogos emberek el nem vihetik arra való tűzre az ide való lakosok leginkább kiknek lovai vannak köteleztetnek azon Föcskendőket oda vinni a hol az Tűz léssen, a kiért kinek, kinek egy Föcskendő elvitelétől léssen fizetése két forintja is, in gt No2.

Tizennegyediként.

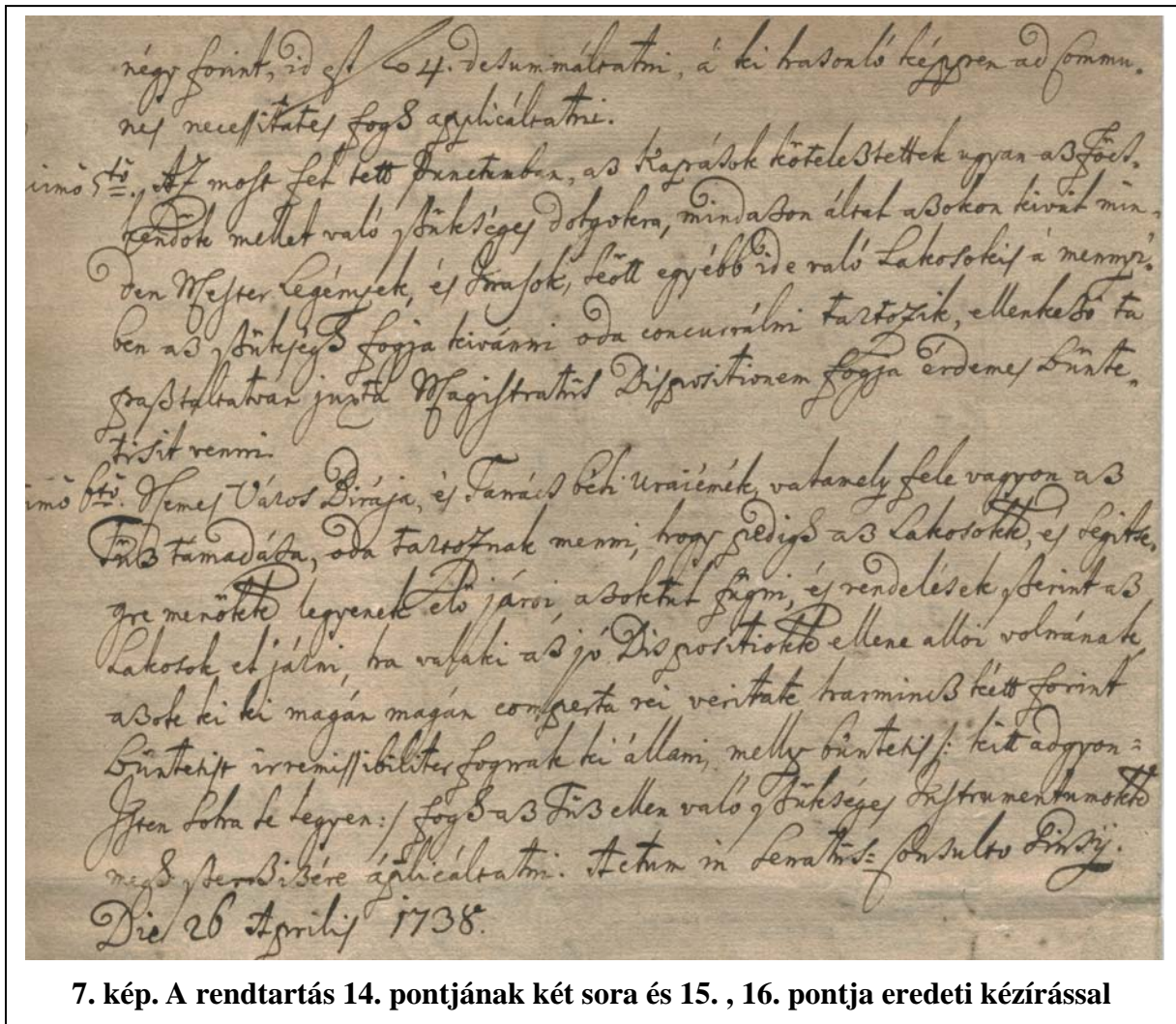
Mint hogy az Föcskendőkhöz szükségessék lesznek (kellenek) emberek is, hogy aként abban is az Kolompár meg ne fogyatkozzék, tartoznak az kapások közül mindenikéhez tízen két jó erős legény, sőt

Lészen két rézfecskendő, azok egyike fog állani a belső városban, a másika pedig a piacon. Ezeknek az egyezség szerint a működtetését Schmidt Kolompár József magára véve, arra is kötelezte magát, hogy tűz támadás alkalmatosságával maga legényével együtt fogja a fecskendezést dirigálni, lévén azon fecskendőknek olyan súlya és nehézsége, hogy gyalogos emberek el nem vihetik arra való tűzre az ide való lakosok, leginkább kiknek lovai vannak köteleztetnek azon fecskendőket oda vinni ahol tűz léssen, akiért kinek-kinek egy fecskendő elvitelétől léssen fizetése két forint is.

Minthogy a fecskendőkhez szükségessék lesznek emberek is, hogy aként abban is Kolompár meg ne fogyatkozzék, tartoznak a kapások közül mindenikéhez tizenkét jó erős legény(t kijelölni), sőt

az bor vonyok is mellettük legyenek, léssen pedig fáradságukért kinek, kinek huszon öött Pénze in gt 25 rf. ebben kapások engedetlennek lévén indifferimination négy forint in gt 25 rf. desummáltatni, á ki hasonló képpen ad formum meg nevéssítetés fog applicáltatni.

a börvonók is mellettük legyenek, léssen pedig fáradságukért kinek-kinek huszonöt pénze. Ebben a kapások engedetlennek lévén megkülönböztetés nélkül négy forintot megfizetni, aki hasonlóképpen - a forma szerint - megnevezésre kerül fizetni fog.

7. kép. A rendtartás 14. pontjának két sora és 15., 16. pontja eredeti kézírással

Tizenötödikként.

Az most fel tett benetumban az kapások köteleztettek ugyan az föcskeendők mellett való szükséges dolgokra, mindazon által azokon kívül minden Mester Legények és Inasok sőt egyéb ide való Lakosok is a mennyiben az szükség fogja kívánni oda concurrálni tartozik ellenkező tapasztaltatván justa Magisztratus Dispositionen fogja érdemes büntetésit venni.

A most feltett bekezdésben a kapások köteleztettek ugyan a fecskendők mellett való szükséges dolgokra, mindazonáltal azokon kívül minden mesterlegény, és inas sőt egyéb idevaló lakos is amennyiben a szükség fogja kívánni odasietni tartozik, ellenkező tapasztaltatván az előljároság rendelete szerint fogja érdemes büntetését venni.

Tizenhatodikként.

Nemes Város Bírāja és Tanács béli Uraiémék valamely fele vagy az Tűz támadása, oda tartoznak menni, hogy pedig az Lakosokk, és segítségre menőknek legyenek elő járói, azoktól függni, és rendelések szerint az Lakosok el járni, ha valaki az jó Dispositiokk ellene állói volnának azok ki ki magán magán comperta az rei veritate harminz kétt forint büntet irremissibiliter fognak ki állani, melly büntetis kitt adgyon Isten soha se legyen fogh az Tűz ellen való szükséges Instrumentumokk meg szerzésére aplicáltatni. Aetum in Ferratis (?) Consulto Rinsy? (?).

1738. április 26. napja.

Nemes város bírāja és tanácsbeli urak valamely felé vagy az tűz támadása, oda tartoznak menni, hogy pedig a lakosoknak és segítségre menőknek előjárói legyenek előjárói, azoktól függeni, és rendelkezéseik szerint a lakosok eljárni, ha valakik a jó rendelkezéseiknek ellenállói volnának, azok ki-ki magán viselve az ügyek igazságát – harminckét forint büntetést – elengedhetetlenül – fog fizetni, mely büntetést – kit adjon az Isten soha se legyen – a tűz ellen való szükséges eszközöknek megszerzésére fogjuk fordítani.